

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**Я НАЛЕЖУ ЛЮДСТВУ ЯК ХУДОЖНИК
І ЙОМУ Я СЛУЖУ**

До 110-річчя з дня народження О.П. Довженка

Методико-бібліографічні матеріали

Харків – 2004

“Я народився і жив для добра і любові.”
О.Довженко.

2004 року виповнюється 110 років від дня народження великого українського кінорежисера Олександра Довженка.

З метою популяризації творів О.Довженка пропонуємо провести в бібліотеках книжкові виставки, читацькі конференції, літературно – музичні вечори під такими назвами:

“Довженко – Гомер ХХ століття”

“Народ у війні.” Творчість О.Довженка воєнних літ.

“Довженко на війні”.

“Велич і трагедія генія”.

“З Довженкової криниці”.

“Космічна тема у творах О.П.Довженка.”

“Я родився і жив для добра і любові...”

“Український митець, яким пишається світ”

“Коли думаєш про Довженка...”

“Великий зодчий українського кінематографу”

ВЕЛИКИЙ ЗОДЧИЙ УКРАЇНСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФУ

Книжкова виставка

Розділ 1. З Довженкової криниці.

“Я син свого часу і весь належу
сучасникам своїм”.

Довженко О.П.

Розділ 2. Довженків світ.

“Як посадить яблуню кожна людина
Заваляться війни й важкі fronti.
То була Довженкова втіха єдина,
В мудреця поезії і доброти.”

А.Малишко.

Розділ 3. Космічна тема у творах О.Довженка

“На українським, вселюдським полі
Український іде да Вінчі...”

А.Малишко

ВЕЛИЧ І ТРАГЕДІЯ ГЕНІЯ

Книжкова виставка

Розділ 1. Довженко – Гомер ХХ століття.

“Письменник створив апологію рідного краю, Землі Обітованої. Він подав власну версію Біблії, де в народних поняттях твердь, космос і хаос віднаходили хоч і складне, та все ж гармонійне вирішення через уяву хлопчика, який у зрілому віці згадував дитинство, як рай”.

Р. Кайгородський.

Розділ 2. Життя як діяння...

“З бентежжя рідного Полісся,
З веселки срібної Десни
Довженка слава, наче пісня,
Іде в безсмертя літ ясних.”

О. Гонча.

Розділ 3. Образ України в творчості Довженка.

“Образ нещасної моєї України, на полях, і на костях, і на сльозах, і на крові якої буде здобута перемога, заслони́в уже в моїй душі все.”

О.Довженко.

ДЕСНОЮ ЗАЧАРОВАНИЙ
Літературно-музичний вечір

Звучить пісня “Зачарована Десна” (слова Д.Луценка, музика І.Шамо) з кінофільму “Я належу людству”.

Читець

Юнацький зір і сивина пророка,
Сльози і сонця незбагнений сплав.
Як небеса, над лісом людських справ
Світилася його душа глибока.
Час від його проникливого ока
Трутизну в мед підступно заховав.
Та він печаль і смерть свою поправ,
Ніч обернув на сяйво оболока.

Ведучий 1. Олександр Петрович Довженко! Кому не відоме це славне ім'я сьогодні. Письменник і кінорежисер, маляр і політик, великий патріот свого народу і син свого часу. Кого не хвилюють його кінофільми “Арсенал” і “Земля”, “Аероград” і “Щорс”, “Повість полум'яних літ” і “Мічурін”, “Зачарована Десна” і “Поема про море”. Всесвітнє визнання його таланту незаперечне, бо ще в 1958 році на спеціальному конкурсі в Брюсселі серед дванадцяти найкращих фільмів усіх часів і народів названо було й незвучену ще тоді “Землю” українського режисера. Відтоді талановитий митець гордо крокує всіма широтами нашої планети. Кінофільми можуть і повинні сягнути рівня шедеврів Мікеланджело, Леонардо да Вінчі, Рембрандта, Пимоненка...”, - писав він на початку своєї режисерської біографії, і на ці заповітні вершини сходив, як і належало генію.

Читець.

Хвала Довженкові складаю,
Хто день виборював новий,
Хто із чернігівського краю
На простір вийшов світовий.

Ведучий 2. За своє творче життя О.Довженко поставив 14 ігрових і документальних фільмів, написав 15 літературних сценаріїв і кіноповістей, дві п'єси, автобіографічну повість, понад 20 оповідань і новел, ряд публіцистичних статей і теоретичних праць, присвячених питанням кіномистецтва, зокрема кінодраматургії, живопису, архітектури. Його оповідання і новели “Ніч перед боєм”, “Відступник”. “Мати”. “На колючому дроті”, “Тризна”, “Незабутнє”, п'єси “Потомки запорожців” і “Життя в цвіту” по праву стоять в ряду кращих творів нашої багатонаціональної літератури.

Ведучий 1. Народився Олександр Петрович Довженко 29серпня 1894 р. на Чернігівщині, на славній придеснянській землі. В сім'ї Довженків, де зросло 14

дітей, від хвороби часто хтось помирав. “Коли я зараз пригадую своє дитинство і свою хату, і завжди, коли б я їх не згадав, у моїй уяві – плач і похорон...- з сумом писав О.Довженко. - Я й досі не можу дивитися на похорон. А тим часом вони проходять по всіх моїх сценаріях, по всіх картинах”.

Звучить улюблена народна пісня Довженка “Брати мої...”

Читець

. “Брати мої, брати мої,
Брати – соловейки,
Чом до мене не ходите
До щонеділеньки.
Сестро наша, сестро наша,
Сестро нечужая,
Як до тебе нам ходити,
Що ти убогая.
Ой дарма, що убогая
Да ще й не гордая,
Хліба – солі роздобуду,
Рада роду буду.

Ведучий 2. Через усю творчість митця пройде незабутній і багатостраждальний образ матері (“народжена для пісень, вона проплакала все життя...”). З дитинства Сашко прилучився до праці і пісні. А ще любив Сашко слухати різні бувальщини – розповіді дідів, які в молоді літа їздили волами на заробітки або до Криму по сіль. Серед них – і його дід Семен – “чесний і незлобивий” колишній чумак. Це він став прообразом мудрих дідів, яких створював митець у своїх фільмах.

Ведучий 1. Сам О.Довженко згадував, що в дитинстві він був “мрійливим хлопчиком”. І одним з вирішальних факторів формування його характеру була любов до природи, до її вічної й загадкової краси, яку він пронесе через усе своє неспокійне життя. Пізніше він висловить думку, яка допомагає зрозуміти глибинні витoki його творчої фантазії : “без гарячої любові до природи людина не може бути митцем.”

Ведучий 2. Вчився О. Довженко у Сосницькій початковій школі, в потім у вищій початковій школі. Був допитливим і уважним учнем, захоплювався малюванням. В 1911 р. вступає до учительського інституту. По закінченні інституту О.Довженка призначають у Житомир учителем вищої початкової школи. Хто знав молодого Довженка тих літ, запам’ятав його як людину талановиту і неспокійну, доброзичливу і темпераментну. Це був відповідальний етап у його житті, коли він сам ще не усвідомлював, де “знайде себе”.

Ведучий 1. 1920 р. О.Довженко вступає до партії більшовиків. Його призначають в Житомир на посаду завідуючого партійною школою. Під час окупації їде до Києва, де працює секретарем губернського відділу освіти, комісаром 1-го Українського державного театру ім. Т.Г.Шевченка.

Ведучий 2. Надходить виклик до Харкова, і в житті О.Довженка розпочинається новий відповідальний і надзвичайно напружений період. Спочатку він працює у Варшаві на посаді керуючого справами посольства, а потім у Берліні секретарем генерального консульства УРСР в Німеччині. І в цих умовах він віддається живопису, вступає до приватного училища професора Еккеля. У ці роки Довженко багато працює як карикатурист. 1923 р. О.Довженко повертається на Батьківщину, в Харків. Він працює в редакції газети “Вісті ВУЦВК” художником – ілюстратором, публіцистом – карикатуристом. Значну роль у його роботі відіграв відповідальний редактор “Вістей” Василь Еллан. Він умів своєчасно підказати О.Довженкові актуальну тему, гострий сюжет для чергової карикатури, до яких сам писав підтекстовки.

Ведучий 1. О. Довженко створює політичні і побутові карикатури, плакати, дотепні гуморески, дружні шаржі на письменників, ілюстрації до їхніх творів, підписані ім'ям “Сашко”. У 1923 – 1926 рр. О.Довженко один з провідних українських художників. Молодий художник стає одним з основоположників Асоціації революційних митців України, перебуває у вирі літературного життя, вступає до “Гарту” – спілки пролетарських письменників.

Ведучий 2. Працюючи карикатуристом, художником, О.Довженко все більше захоплюється літературою, театром. Але захоплення це виявилось скороминучим. А може, саме в театрі він уже тоді шукав кіно? Для нього, здається, не було таких творчих сфер, які б не цікавили, не привертали його уваги, не будили багатого уяви. Виявляв інтерес “мало не до всіх галузей мистецької творчості”, - згадував М.Бажан. Його можна було побачити скрізь – “і на театральних прем'єрах, і на літературних дискусіях, і на поетичних вечорах, і на вернісажах виставок”.

Ведучий 1. Цікавий такий факт : саме тоді з живопису прийшли працювати в кінематограф С. Ейзенштейн, Л. Кулешов, Г. Козінцев. На Україні в кіно уже працював Ф.Кричевський, до Одеської кіностудії на посаду редактора прибув Ю.Яновський. О.Довженко однієї червневої ночі 1926 р. довго просидів у своїй майстерні, підбив підсумки свого невлаштованого тридцятидворічного життя, вранці пішов з дому і більше не повертався”. Він виїхав в Одесу і влаштувався на роботу на кінофабриці режисером з переконанням, що саме тут буде максимально корисним “своєму народові і партії”.

Читець.

А я думаю, чому? Звідки в мене іноді це відчуття невлаштованості? Чому я бідний більш, ніж треба?

...Хто закриває мені радість праці? Хто сіє в мені сумніви часом навіть щодо краси моєї мети? Ти! Якщо ми можемо таке вчиняти одне одному – розбестити, оббрехати, принизити, - для чого тоді нам море?...Навіщо нам нові моря, якщо в душі у нас не хвилі морські, а болотна гниль?”

О.Довженко.

Ведучий 2. Щоб зробити такий крок у невідоме, потрібна була воістину велика мужність і одержимість. Пізніше він щиро признається, що інстинктом, розумом усвідомив, що саме кіно і є та могутня зброя, через яку “можу виявити себе в достатній мірі як художник”. У кіно О.Довженко прийшов людиною зрілою, з великим художнім досвідом, продовжуючи пошуки не тільки свого місця в житті, а й своєї сфери художньої творчості, своєї теми, героя, жанру.

Ведучий 1. Світ О.Довженка – людини і митця – став багатомірним і несподіваним. Уже за кілька днів ним написано перший сценарій комедійного фільму “Вася – реформатор”, наступний сценарій “Ягідка кохання”. Кожний новий фільм О.Довженка нікого не залишив байдужим. Довженка називали “революційним художником”.

Ведучий 2. Шедевр світового кіно – кінострічка “Земля” – з’являється 1930 року і виводить українське кіномистецтво на міжнародний рівень, принісши Довженкові заслужену світову славу. Піднесені, величні образи народження і смерті людини, її кохання і праці зливалися в яскравий філософічний твір і наближали творчість Довженка до найкращих літературних взірців української словесності – до народної пісні, прози М.Гоголя, поезій Т.Шевченка.

Ведучий 1. Починаючи з “Арсеналу”, О.Довженко сам пише літературні сценарії для своїх фільмів. Признавався: “Я люблю писати сам сценарії, я люблю, коли у мені народжуються ідеї, образи”. Довженко будує сюжети, конфлікти, створює характери, діалоги.

Читець.

“Довженко – письменник і, я б сказав, передусім письменник.

Сценарії О.Довженка – це свого роду лірико – епічні поеми в прозі. У них ми зустрічаємо і по – гоголівські яскравий опис природи, і спогади дитинства, і монологи, і

сповнені драматизму діалоги, і риторичку промовця, що звертається до аудиторії наступних віків, і вигук болю, і мелодію колискової”.

К.Зелінський

Ведучий 2. На початку 1935 року Довженка відмічено високою державною винагородою – орденом Леніна. З цього року О.Довженко працює на Мосфільмі”, куди його запросили за клопотанням кінодіячів Москви.

Ведучий 1. Рік 1939 стає роком виходу на екрани героїчної епопеї “Щорс”. Про фільм “Щорс” О.Довженко напише в “Автобіографії”: “Це був найкращий мій фільм. Це було ціле життя”. Після фільмів “Звенигора”, “Арсенал”, “Земля”, “Аероград”, які принесли українському кінематографу світове визнання, він щиросердно признається, що фільму “Щорс” він віддав увесь “свій життєвий і художній досвід”, що робив цей фільм з великим напруженням усіх своїх сил “як пам’ятник народу”, робив це з таким почуттям, начебто йому судилося жити в століттях”. Епопею Щорс” у 1941 році відзначено Державною премією СРСР.

Ведучий 2. З початком Великої Вітчизняної війни О.Довженко, вже у п’ятдесятилітньому віці та не при великому здоров’ї проситься на фронт. Довженко закликає письменників, інших діячів культури передавати від роду до роду славу предків, множити її.

Читець.

“Живуть в народній душі великі імена Наливайка, Богдана Хмельницького, Богуна, Кривоноса, Кармалюка, -

І кличуть до бою за свободу, за життя України, за славу.”

О.Довженко

Ведучий 1. Упродовж 1942 – 1943 років він як політпрацівник і військовий кореспондент працює у самому вирі воєнних подій – на Північно – Західному, Сталінградському, Воронезькому фронтах, бере участь у визволенні Харкова і Києва. Водночас активно пише кіносценарії “Україна в огні”, “Повість полум’яних літ”, оповідання, статті, нариси.

Ведучий 2. В 1948 році він пише п’єсу “Життя в цвіту”, присвячену І.Мічуріну, і цього ж року ставить кольоровий фільм “Мічурін”, який 1949 року здобув Державну премію СРСР. Написано кілька кіноповістей :”Прощай, Америко!”, “Антарктида”, “Поєма про море”.

Ведучий 1. 1955 року написана автобіографічна повість “Зачарована Десна”.

Читець.

“Зачарована Десна – це найвидатніша в сучасній літературі розповідь про те, від яких духовно – поетичних “берегів” відчалують народи – і разом із ними їхні художники – на переломі нової епохи, що вони беруть від свого історичного “дитинства” у майбутнє і що залишають у минулому”.

Л.Новиченко.

Ведучий 2. У листопаді розпочалися зйомки фільму “Поема про море”, а 25 листопада 1956 року Олександр Петрович Довженко раптово помер. В повному розквіті сил пішов Олександр Петрович від нас. Пішов навіки. Пішов у безсмертя. Лейтмотивом “Поєми про море” звучали високі слова :

Читець.

“Прекрасна людина в бою за Батьківщину. Прекрасна вона в стражданнях і в смерті за неї. Але найсвітліша краса її в труді.”

О.Довженко.

Ведучий 1. Ці слова стали лейтмотивом Довженкового життя. Йому так багато ще хотілося встигнути здійснити! Незакінчені твори: “Золоті ворота”, “Загибель богів”, “Цар”, “Міра життя”, “Заступник дурня”, “В глибинах космосу”. У 1957 році ім’я Олександра Петровича Довженко було присвоєно Київській кіностудії.

Читець.

“Великий талант кіномитця і письменника, новаторство в творчості, справжня, глибинна народність, надзвичайна працездатність, непримиренність до зла, любов до природи і рідного народу, закоханість у Десну, Україну, Батьківщину, енциклопедизм, чесність, благородність і висока інтелігентність – усе це поставило Довженка в ряд найвидатніших митців і культурних діячів світу, зробило його класиком..., носієм ідеалів добра й краси, взірцем письменника – громадянина”.

О.Гончар.

На закінчення в залі звучить четверта симфонія Л.Бетховена. Симфонія, яку любив Він.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Довженко Олександр Петрович. Твори. В 5 т. - К.: Дніпро, 1984.- 439 с.
- Довженко Олександр. Вибрані твори. - К.: Сакцент Плюс, 2004. - 512с.
- Голуб Н. Життя і творчість О. Довженка / Н.Голуб // Укр. мова і літ. В школі. - 1999.- №1.-С.34.
- Клейменова О. Киноповість о Гомере: (Сьогодні – день рожд. А.Довженко) /О.Клейменова //Голос України. - 2002.- 10 сент. - С.13.
- Тримбач С. Олександр Довженко. Ягідки кохання./ С. Тримбач //Україна молода. - 2004.- 10, 11 верес.
- Тримбач С. Золотые ворота./ С.Тримбач // Зеркало недели. – 2004.-11 сент. – С.17.
- Хакало О. Колиска генія./ О.Хакало //Укр. культура. – 2004. - № 8. – С.10 – 11.
- Артеменко В. Зустрічі з Олександром Довженком / В.Артеменко //Дніпро.- 1995.-№9-10.-С.61.
- Корогодський Р. Довженко вчора, сьогодні, завтра в країні національної культури / Р.Корогодський // Дивослово.- 2001.-№5.-с. 52-54.
- Іваха І.Ф. “Україна в огні” О.П.Довженка – твір про трагедію українського народу / І.Іваха // Укр. мова і л – ра в шк.- 2001.-№1.-С. 48 – 49.
- Гринь Г. Довженко. Земля / Г.Гринь, О.Клименко // Голос України.-1997.-17 квіт. (№69).с.9.
- Пашкова О. Мистецтво О.Довженка в контексті української культури / О.Пашкова // Нар. творчість та етнографія.-1994.-№5.-С.17.
- Семенчук І. Життєпис Олександра Довженка.- К., 1991.- С.68.
- Довженко і світ: Творчість О.П. Довженка в контексті світової культури. - К.,1984.- С.68.
- Новиченко Л. Естетичні уроки Довженка / Л.Новиченко // Життя як діяння: Вибрані статті. - К., 1974.- С.340.

Відповідальний за випуск
Редактор
Укладач

В.Д. Ракитянська
Ю.М. Приходько
А.В. Бакаєва